

10. Потебня А.А. Из записок по теории словесности / Александр Афанасьевич Потебня. – Харьков, 1905. – 162 с.

11. Словарь української мови: в 4 томах. / Упорядкував Б. Грінченко. – К., 1908-1909.

12. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1970–1980.

13. Українські приказки, прислів'я і таке інше / Уклав М. Номис. – К. : Либідь, 1993. – 768 с.

14. Фразеологічний словник української мови: у 2-х кн. – К. : Наукова думка, 1993.

15. Франко І.Я. Галицько-руські народні приповідки / Іван Якович Франко.– Львів, 1908.

Стаття надійшла до редакції 20 лютого 2017 року

УДК 811.111'373.611

Тетяна Заболотна
(м. Переяслав-Хмельницький, Україна)

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ СТАТУС ЕПІТЕТІВ У ЖІНОЧИХ РОМАНАХ

Стаття розглядає функціональний статус епітетів, виражених прикметниками та дієприкметниками, та їх семантику у жіночих романах американської письменниці Данієли Стілл. Автор вживає окремі епітети, парні структури, епітетні ланцюжки, які у складі тексту розкривають особливості жіночого сприйняття дійсності. Для стилістичної актуалізації епітетів використані різні види відокремлення, препозиція, постпозиція та ін. Одержані дані сприяють поглибленню знань про словотвірні особливості прикметників з функціональним статусом епітета на позначення сучасної успішної ділової жінки.

Ключові слова: прикметник, епітет, означення, предикатив, пресупозиція, постпозиція, мовна картина світу, засоби естетизації мови, жіночий роман, Данієла Стілл.

Статья рассматривает функциональный статус эпитетов, выраженных прилагательными и причастиями, и их семантику в женских романах американской писательницы Даниелы Стилл. Автор употребляет отдельные эпитеты, парные структуры, эпитетные цепочки, которые в составе текста раскрывают особенности женского восприятия действительности. Для стилистической актуализации эпитетов использованы различные виды обособления, препозиция, постпозиция и др. Полученные данные способствуют углублению знаний о словообразовательных особенностях прилагательных с функциональным

статусом епітета для означення сучасної успішної ділової жінки.

Ключевые слова: прилагательное, эпитет, определение, предикатив, пресуппозиция, постпозиция, языковая картина мира, средства эстетизации языка, женский роман, Даниэла Стилл.

The article examines the functional status of epithets which are expressed by adjectives and participles, and their semantics in women's novels of American writer Danielle Still. The author uses some epithets, paired structures, epithet chains that are the part of the text which reveal the women's perception of reality. The different types of separation, preposition, postposition and others are used for stylistic updating of epithets. The received findings deepen the knowledge of adjectives word building with functional status of epithet for describing of a modern successful business woman.

Key words: adjective, epithet, definition, predicate, presupposition, postposition, language picture of the world, aesthetics of language, women's novel, Danielle Still.

Постановка проблеми. Важливим об'єктом дослідження сучасної лінгвостилістики є епітет як художній засіб, що відіграє значну роль у творенні мовної картини окремого індивіда і певної спільноти людей (територіальної, соціальної, професійної тощо), а також відображає мовні традиції певної епохи загалом. Епітети у жіночих романах викликають науковий інтерес не лише в літературознавців, а й у мовознавців. Для аналізу твору часто виникає необхідність визначити епітетну наповненість та насиченість художнього світу, оскільки цей показник у багатьох випадках характеризує стиль твору або напряду, свідчить про наявність у ньому описових елементів. Іноді епітетні параметри твору є рамкою, в якій розвивається сюжет. Епітети засвідчують значні можливості мови у сполучуваності слів, є одним із виявів багатства лексичного фонду мови

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. Епітет як один із вагомих образних засобів естетизації мови перебуває в колі наукових інтересів сучасної філології, оскільки в системі епітета як ніякого іншого тропа, відбивається стиль письменника, особливості епохи, специфіка літературного напряду, в цілому, мовна картина світу народу, тому без вивчення цього мовного явища неможливо створити уявлення про авторський стиль при створенні художніх образів. Вагомий внесок у розвиток теорії епітета внесли як зарубіжні, так й українські вчені: Т. В. Венкель, О. М. Веселовський, Е. М. Вольф, Н. М. Кислицина, Г. Г. Лук'янець, Т. Г. Малік, Т. М. Онопрієнко, А. Н. Шрамм та ін.

Мета статті – здійснити системний опис епітетів та з'ясувати їх роль у створенні мовної картини світу очима жінки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Жіноча література (*Women's fiction*) – загальний термін для позначення книг, які орієнтовані на читачок, і включає у себе, зокрема, любовні романи. Жіночу літературу слід

відрізняти від жіночого письменства, яке означає літературу, написану жінками, а не призначену спеціально для жінок. У англійській мові не існує відповідного терміну для художніх творів, які орієнтовані на чоловіків. Головною героїнею є, зазвичай, жінка, яка мріє про особистісне зростання та романтичні стосунки.

«Жіночий роман» чи «роман для жінок» відбиває специфіку жіночого мислення, особливостей характеру, способу прийняття рішень і т. д. Авторами жіночих романів можуть бути як жінки, так і чоловіки, які відображають специфіку жіночого сприйняття, розуміння ними міжособистісних стосунків та вдаються інтерпретувати картину світу з позиції жінки.

Неможливо уявити будь-який художній твір, де б автор не вживав епітетів, адже вони відіграють дуже важливу роль при створенні портретних характеристик героїв, вираження їх емоційно-психологічного стану, зображення місць подій і т. ін., але кожен художник слова має свої певні особливості вживання епітетів, і в сукупності із іншими художніми засобами вони становлять індивідуальний авторський портрет. У досліджуваних текстах автор найчастіше вживає епітети для зовнішньо- і внутрішньо-психологічного опису героїв.

У досліджуваних романах широко вживаються відад'єктивні прикметники: *intrepid, intractable, inflexible, indecisive, indisciplined, intransigent, undecided, unflinching, unyielding, uncompromising, undisciplined, undoubting, unfaltering, unhesitating, unmanageable, uncontrollable, unbending, immovable, irresolute, disobedient*. Вони мають прозору внутрішню форму, оскільки їхній словотвір не супроводжується ні метонімічними, ні метафоричними перенесеннями. Не відбувається й зміни загально-категоріальної семи, значення похідних неідіоматичні. Всі прикметники даної групи утворені за допомогою префіксів *dis-, in-, ir-, im-, un-*, що вносять у значення похідної семи «відсутність якості, властивої основі».

Вся сукупність індивідуально-авторських okazіональних епітетних конструкцій у текстовому просторі жіночих романів становить основу його образної системи. Найбільш ефективним методом її аналізу є метод образних засобів, що дозволяє встановити набір семантичних варіацій та скласти уявлення про особливості його індивідуально-авторської картини світу.

Слід зазначити, що мова романів Данієли Стілл емоційна, образна та барвиста, водночас проста та зрозуміла. В її творах ми знаходимо приклади інвертованих епітетів: «*He was a huge teddy bear of a man*» [9, p. 14]. З великою майстерністю письменниця застосовує різноманітні мовні засоби та стилістичні фігури для зображення життєвих ситуацій, драматичних епізодів, характерів та природи. Про барвистість та багатство мови письменниці свідчать епітети, які, зазвичай, не поодинокі та завжди емоційно насичені: «*Beatrice Andrews was dutiful, loyal, organized, well-dressed, pleasant, polite, perfectly bred*» [10, c. 8].

Описово-оціннісні епітети (*descriptive-estimative epithets*) вказують на будь-яку суттєву ознаку людини чи предмета, яка привертає до себе увагу в

певній ситуації. Перш за все у поле уваги потрапляють зовнішні характеристики об'єктів.

1. Колір.: *He jerked his head up with a snort, and his ice-blue eyes flew open, as the hair stood up on his arms* [10, p. 6].

2. Форма: *Alexa sifted through her mail and was about to toss it on the round table unopened* [10, p. 32].

3. Розмір: *The architecture she was seeing was colonial, with tall white columns, stately entrances, ornate gates in some cases, and long driveways leading up to the houses* [10, p. 41].

4. Якісна характеристика: *She was a pretty girl with features like a cameo, and long straight black hair* [10, p. 51].

У жіночих романах часто вживаються епітети-кольороназви: *white, black, red, green, yellow, blue*. Це означає, що вони здатні утворювати найбільшу кількість синтаксичних зв'язків. Аналіз лексичної та семантичної сполучуваності засвідчив, що типовими синтагматичними партнерами прикметників-кольороназв виявилися іменники, виокремлені вченими в семантичні підкласи «Людина» та «Природа». Це пояснюється належністю кольору до основних ознак ідентифікації будь-якого об'єкта дійсності (разом із формою та розміром), а отже його винятковою значущістю при описі зовнішності, одягу та природного оточення.

Загальнооцінні позитивні та негативні значення реалізуються прикметниками *good, bad*, а також їх експресивними синонімами, які можна розглядати як епітети загальної оцінки. Серед епітетів загальної позитивної оцінки найбільш поширеними є *excellent, wonderful, handsome, divine, creative, decisive, determined, regular, swell* тощо. Напр.: *She was an excellent woman with dark hair and green eyes* [10, p. 72].

Серед епітетів загальної негативної оцінки широко вживаються *awful, horrible, horrifying, silly, nasty, terrific, terrible, wretched, lousy, rotten* тощо. Напр.: 1) *It was a horrifying thought* [10, p. 19]. 2) *And he didn't have the excuse of a nasty ex-wife who had screwed him over* [10, p. 113]. 3) *He was telling her silly stories and bad jokes* [10, p. 122].

У цій же ролі виступають також лексичні одиниці із префіксами – *-in, -im, -un, -ir, -il*, як, наприклад, *indecisive, indiscreet, inflexible, interfering, intolerant, irresponsible, impatient, immoral, impolite, impulsive, unreliable, untidy, untrustworthy, illogical* та ін.

Епітети особистої оцінки досить різноманітні, оскільки виражають широкий спектр оцінних категорій.

1) сенсорно-смакових: *Instead of turkey, she served a delicious leg of lamb, done French style, with garlic and green beans* [10, p. 124].

2) психологічних: *He was a violent man who all his life had created incidents in restaurants* [10, p. 78].

3) етичних. *He wasn't a very savoury gentleman* [10, p. 73].

4) естетичних: *It has everything, beauty, history, gorgeous architecture, lovely beaches, nice weather, friendly people* [10, p. 44].

Автор вживає такі образні епітети «очі - світло, вогонь». У цьому прикладі ми бачимо не тільки колір а й настрій, сплеск і розмах емоцій. «*Tana's eyes flashed, and her tongue was too quick to control. Her mother's eyes had blazed black fire. Faith had white heat in her eyes. His eyes filled with light as he said her name. Bill had bright blue eyes that shone with a kind expression. Isabelle asked, with dangerously glittering eyes. Her eyes lit up like the Fourth of July*» [10, p. 155].

Фрагмент опису очей тісно пов'язаний з подальшим описом зовнішності жінки і, водночас, відображає індивідуальний стиль письменника, що є переконливим свідченням його художньо-естетичних уподобань, поглядів, смаків та вибору мовних одиниць для їх опису.

Таку ж образність очей ми бачимо в іншому прикладі, такий образний епітет як «очі-танцюристи». «*That must be very exciting, she said as her eyes danced. Her eyes were dancing with anticipation. ... Her eyes dancing with delight*» [9, p. 178]. Постійним називається епітет, який традиційно супроводжує означення предмета, закріплюючись за ним постійно, в межах певного художнього стилю. У романі ми маємо змогу побачити «постійні» епітети «*She was a fantastic woman, a great mother to all her children, a terrific attorney, and a wonderful wife*» [9, p. 108].

Крім когнітивного компонента, що виражає власне ознаку якої-небудь сутності, в семантику прикметника включені модальні ознаки – суб'єктивні і прагматичні оцінки користувачів мови. Напр: *a fool boy – a foolish boy; slave knees – slavish knees*. Прикметник *foolish* вказує на семантично-оцінний компонент прикметника *fool*, який у контексті має дещо пом'якшувальне забарвлення – *foolish*. виділяє таку групу прикметників у групу демінутивів

У наступному реченні «*He was good-looking and gentlemanlike; he had a pleasant countenance, and easy, unaffected manner*» [9, p. 10] цікавим є вживання епітета *gentlemanlike*, що виконує предикативну функцію. Автор не наважується назвати чоловіка справжнім джентльменом, а лише «джентельменоподібним», «схожим на джентльмена» – *gentlemanlike*.

Дослідження прикметників і у семантичному плані, і у плані їх вживання у контексті, передбачає, що прикметник – це клас слів семантично не самостійний. Е. М. Вольф зазначає, що «якість, ознака не існують самі по собі, без їх носія, і на значення прикметника завжди проектується значення носія ознаки» [2, с. 7]. На надзвичайно тісний зв'язок та залежність прикметника від іменника, який є носієм ознаки, складає його найяскравішу функціональну рису, вказують Е. М. Вольф, Н. М. Кислицина, А. Н. Шрамм. Цю думку вчених підтверджує наступний епізод з роману: «*But there are a lot of wonderful things about it too, and Charleston is a beautiful place*» [10, с. 44].

Точність вживання епітета потребує не тільки знання семантики слів, але й вміння враховувати їх сполучуваність та спроможність поєднуватися з іншими словами в контексті. Саме в контексті, у сполученні з іншими словами реалізується семантика слова, з'являється чіткість та означуваність. Слово, крім опосередкованого співвідношення з реальним світом, володіє ще й властивістю сполучуватись певним чином з іншими словами. Завдяки сполучуваності мовних

одиниць створюються лексично-синтаксичні структури, які використовуються для найменування дійсності.

Оскільки вивчення семантичної сполучуваності ще повністю не завершено, то виникають труднощі теоретичного та практичного порядку щодо процесу семантичної класифікації епітетів. Семантична класифікація слів передбачає класифікацію реалій та їх відображення у нашій свідомості. Адже іменники також можуть кваліфікувати інший об'єкт.

Епітети вдало передають різні емоційні стани людини: інтерес, радість, горе, гнів, огида, презирство, страх, подив, сором, провина, сумнів, задоволення, впевненість, хвилювання тощо. Епітети в художньому тексті несуть великий заряд суб'єктивного сприйняття, індивідуального світовідчуття, особистої системи цінностей людини, тому саме епітет робить текст виразнішим, оскільки з його допомогою створюється особливий образний світ. Напр.: «*It had been a hell of an announcement, and an enormous shock to them both*» [8, p. 11].

У нашому дослідженні ми віднайшли найбільш вживані прикметники, що сполучуються з іменниками на позначення жіночої привабливості сучасної жінки: *beautiful, pretty, charming, great, lovely, golden, gentle, lovely-looking, good-looking, funny, amazing, amusing, wonderful, astonishing, surprising, interesting, exciting, splendid, marvelous, fantastic*. Напр.: «*He had been there in Alexa's day as well, and he had no trouble figuring out who the beautiful young blonde was ...*» [10, p. 105].

Зображуючи зовнішність жінки, сучасні автори використовують здебільшого композиційно-мовленнєву форму «опис», що іноді супроводжується формою «повідомлення». Тому епітети обов'язково присутні у такому тексті, оскільки вони називають, індивідуалізують, мовну особистість, створюють певне враження про мовну особистість, яка залежить від мовного вибору та таланту самого письменника.

Для вираження загальної позитивної оцінки героями й героїнями роману вибираються переважно різні лексичні одиниці. Персонажі-жінки характеризуються схильністю до відкритого й перебільшеного вираження позитивної оцінки і використанням ширшого спектру оцінних прикметників, тоді як реплікам персонажів-чоловіків властива стриманість у її прояві. Даний факт відбиває істотні розбіжності стереотипів вербальної поведінки чоловіків і жінок. Використання засобів позитивної оцінки, на наш погляд, демонструє загальний позитивний настрій персонажа, сприяє створенню конструктивної дружньої атмосфери під час спілкування, свідчить про доброзичливе ставлення до співрозмовника і розглядається як один із компонентів стратегії позитивної ввічливості мовців.

Існують певні правила об'єднання мовних одиниць за певними моделями та схемами, систему способів та засобів творення нових словосполучень. Правила лексичної сполучуваності індивідуальні для кожного слова, тому порушення норм лексичної сполучуваності є однією з найбільш поширених проблем. Найуживаніший принцип сполучуваності

іменника з прикметником такий: *Adjective + Noun*. Напр.: *strong force, strong voice, strong girl, strong man, strong desire, strong will, strong power* тощо.

Основною функцією прикметника є позиція означення; характерним при цьому є препозитивне функціонування, але можлива і постпозиція, яка надає суттєву семантичну вагомість означенню.

Напр.: 1) *It said «I know where you are every minute of the day. Look around. You can't see me. You're a beautiful girl»* [10, с. 13] (препозиція). 2) *Upon my honor, I never met with so many pleasant girls in my life as I have this evening; and there are several of them you see uncommonly pretty* [10, с. 60] (препозиція і постпозиція). 3) *«He is just what a young man ought to be,» said she, «sensible, good-humored, lively; and I never saw such happy manners! so much ease, with such perfect good-breeding!»* [10, с. 60] (постпозиція).

При дослідженні мовного портрета ми помітили акцентуацію таких ознак, що передаються за допомогою епітетів: для жінок – зовнішність, темперамент, поведінка, освіченість, захоплення; для чоловіків – соціальна роль та фінансове становище, захоплення, ставлення до жінки, власна висока самооцінка, бажання самовиразитись.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Епітет є необхідним елементом внутрішньої форми особливо жіночого роману, що пов'язано з особливостями образного мислення жінок. Результати спроби здійснити системний опис епітетів та з'ясувати їх роль у створенні портретних характеристик жіночих персонажів дозволяють зробити висновки, головні з яких зводяться до наступного: 1) епітет є досить важливим елементом в художньому стилі авторів та вираження їх художнього бачення краси; 2) метафоризація епітета дозволила автору романів через художнє акцентування певних ознак переводити те чи інше поняття в естетично цінніше, супроводжуючи цей процес посиленням емоційного сприймання; 3) епітет є також засобом зовнішньо- і внутрішньо-психологічного зображення героїв, їх портретних та характерологічних особливостей. Отримані результати є перспективними для поглибленого вивчення епітетів у системі інших тропів, всебічного семантичного аналізу, спрямованого на виявлення їх системних властивостей, що забезпечує більш глибоке розуміння закономірностей мовної картини світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Веселовский А.Н. Историческая поэтика / Александр Николаевич Веселовский. – М. : Высш. шк., 1989. – 406 с.
2. Вольф Е.М. Грамматика и семантика прилагательного: [учебн.] / Елена Михайловна Вольф. – М. : Наука, 1978. – 200 с.
3. Лакофф Дж. Женщины, огонь и опасные вещи : Что категории языка говорят нам о мышлении. [Пер. с англ. И. Б. Шатуновского]. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 792 с.
4. Лукьянова Т.Г. Вільні атрибутивні словосполучення як регулятивні настанови / Т.Г. Лукьянова // Вісн. Харків. нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. – № 953. – 2011. – С. 25–31.

5. Малік Т.Г. Прикметники, що позначають зовнішність людини у сучасній англійській мові : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.02.04 / Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова / М.Т. Георгіївна. – Одеса, 2002. – 19 с.
6. Онопрієнко Т.М. Епітет як первісний троп і системоутворюючий центр тропіки / Т.М. Онопрієнко // Вісн. Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – № 8. – 2001. – С. 127–130.
7. Шрамм А.Н. Очерки о семантике качественных прилагательных / Александр Николаевич Шрамм. – Л : Изд-во ЛГУ, 1979. – 134 с.
8. Steel D. Happy Birthday / Danielle Steel. – NY. : A Dell Book, 2009. – 115 p.
9. Steel D. Miracle / Danielle Steel. – NY. : A Dell Book, 2006. – 225 p.
10. Steel D. Southern Lights / Danielle Steel. – NY. : A Dell Book, 2009. – 398 p.

*Статтю рекомендовано до друку
кандидатом педагогічних наук, доцентом кафедри
іноземної філології і методики навчання
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»
Христич Н.С.
Стаття надійшла до редакції 20 лютого 2017 року*

УДК 811

**Олена Змієвська
Оксана Козачишина
(м. Вінниця, Україна)**

СЕМАНТИКО-КОГНІТИВНИЙ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ КОНЕКТОРІВ МЕНТАЛЬНИХ ПРОСТОРІВ СЕНСОРИКИ В СУЧАСНІЙ АНГЛОМОВНІЙ ПРОЗІ

Предметом когнітивних досліджень текстової семантики крізь призму авторської сенсорики є те, як мова та дискурс втілюють ментальні процеси сприйняття світу через сенсорні модуси. Сукупність ментальних просторів авторської сенсорики постає як одна із реконструйованих моделей аналізу сенсорики в інтенційному аспекті семантики художнього тексту. Для реконструкції ментальних просторів виділені два види сенсорно значущих конекторів – конектори-ідентифікатори та рольові конектори. У смисловій структурі тексту вони виконують інтегративну, інференційну, ідентифікаційну та трансформуючу функції та постають як сигнали вияву авторської сенсорики у художньому тексті.

Ключові слова: авторська сенсорика, ментальні простори, сенсорно значущі конектори, інтегративна функція, інференційна функція, ідентифікаційна функція, трансформуюча функція